

Sociale wetgeving en private verzekering als communicerende vaten

Met het 'hangmatarrest' wil de Hoge Raad gaten in het sociale verzekeringsstelsel dichten via aansprakelijkheidsverzekeringen van private verzekeraars. De Hoge Raad vindt het niet vanzelfsprekend dat dit verregaande consequenties kan hebben voor premie en voorwaarden. In de praktijk komt het erop neer dat de rechter een deel van de voorwaarden in een private overeenkomst aanpast aan de actuele sociale en economische omstandigheden. Zonder dat partijen die bedoeling hadden bij het sluiten van de overeenkomst en ook zonder dat de overige voorwaarden daarop kunnen worden afgestemd.

De feiten

Een samenwonend stel heeft samen een woning en ook samen een particuliere aansprakelijkheidsverzekering afgesloten. De vrouw gaat liggen in een hangmat die vastgebonden is aan een in de tuin staande pilaar. De pilaar breekt en de vrouw valt met hangmat op de grond. De gevolgen zijn dramatisch: zij loopt een volledige dwarslaesie op en zal haar armen en benen nooit meer kunnen gebruiken.

Zij claimt de schade met zijn goedvinden op de partner, die de vordering doorstuurt naar de aansprakelijkheidsverzekeraar.

De claim is gebaseerd op artikel 6:174 BW. Lid 1 van dit artikel luidt: "De bezitter van een opstal die niet voldoet aan de eisen die men daaraan in de gegeven omstandigheden mag stellen, en daardoor gevaar voor personen of zaken oplevert, is, wanneer dit gevaar zich verwezenlijkt, aansprakelijk, tenzij aansprakelijkheid op grond van de vorige afdeling zou hebben ontbroken indien hij dit gevaar op het tijdstip van het ontstaan ervan zou hebben gekend."

De vrouw stelt dat haar partner voor 50% mede-bezitter van de opstal is en derhalve voor 50% aansprakelijk is voor de haar overkomen schade. Avéro Achmea brengt daar tegenin dat de vrouw geen beroep kan doen op dit artikel, omdat zij als mede-bezitter niet als derde kan worden aangemerkt.

De Rechtbank

Artikel 6:174 is in het BW opgenomen in Titel 3: Onrechtmatige daad en onderscheidt zich van andere artikelen in dit gedeelte van het BW, doordat daarin doorgaans de toevoeging is opgenomen dat het moet gaan om schade van "derden" of van "anderen".

Het karakter van de risicoaansprakelijkheid van 6:174 BW

Gebouwen en andere met de grond verenigde werken plegen een lange levensduur te hebben. Wanneer wellicht vele tientallen jaren na het bouwen van het werk door de gebrekkige toestand daarvan een ongeluk plaatsvindt, zou het voor de benadeelde vaak moeilijk, zo niet ondoenlijk zijn om uit te zoeken of dat gebrek is teweeggebracht door een fout bij de bouw of door een onderhoudsverzuim en zo ja, aan wie die fout of dat verzuim kan worden toegerekend. Vandaar dat de wetboeken van ouds aan de benadeelde het recht geven zich voor schadevergoeding te wenden tot degene tot wiens vermogen het bouwwerk behoort, zodat deze persoon het risico krijgt te dragen, dat het gebrek niet of niet bewijsbaar is terug te voeren tot de fout van een ander op wie hij regres kan nemen. Er is thans te minder reden om op deze gedachtengang terug te komen, nu de eigenaar of bezitter van het bouwwerk zich voor een geringe premie kan verzekeren tegen de gevolgen van deze wettelijke aansprakelijkheid.

De Rechtbank Den Bosch – waar deze zaak in eerste aanleg diende - probeert te achterhalen waarom die toevoeging in dit artikel ontbreekt, maar vindt daarvoor geen argumenten. "In de parlementaire geschiedenis is aan dit verschil niet uitdrukkelijk aandacht besteed. (...)Noch in de wettekst zelf, noch in de parlementaire geschiedenis zijn daarvoor aanknopingspunten te vinden. Het lijkt erop dat de wetgever aan deze mogelijkheid niet heeft gedacht."

Om te achterhalen of de wetgever wel of niet bedoeld heeft de voorziening van art. 6:174 te beperken tot benadeelden die niet tevens mede-bezitter zijn van een opstal, bedenkt de rechtbank een fictieve zaak.

Gesteld, aldus de rechtbank, dat 100 appartementseigenaren een Vereniging van Eigenaren vormen en één van hen lijdt schade door een gebrek aan het gebouw. Dan is het ongerijmd dat die ene eigenaar de gehele schade moet dragen. Logischer is het dat alle eigenaren 1% van de schade dragen en het slachtoffer 99% van de schade vergoed krijgt. "Het is terecht dat ook de individuele benadeelde-medebezitter niet wordt opgezaald met het risico dat niet meer achterhaald kan worden of mogelijk een derde voor de schade schuldaansprakelijk is. Dat risico hoort immers te rusten op het collectief van bezitters."

Geringe premie

Tegengeworpen kan worden dat de medebezitter een ongevallenverzekering had kunnen sluiten, maar dat argument geldt evengoed voor een willekeurig ander slachtoffer.

De rechtbank: "De wetgever heeft onder andere juist gekozen voor een kwalitatieve aansprakelijkheid voor bouwwerken omdat aansprakelijkheid wegens schade veroorzaakt door een gebrekkige opstal tegen een geringe premie te verzekeren is. Als de gezamenlijke bezitters een dergelijke verzekering tegen (wettelijke) aansprakelijkheid ook hebben gesloten, ziet de rechtbank niet in waarom deze slechts zou hoeven uitkeren in het geval de benadeelde buiten de kring van bezitters valt. Dit zou ook niet stroken met de geest van de kwalitatieve aansprakelijkheidswetgeving, waarvan artikel 6:174 BW onderdeel vormt en waarin telkens de bescherming van de benadeelde voorop staat."

De Hoge Raad

De kernvraag is of het recht bescherming behoort te verlenen aan degene die, hoewel de aansprakelijkheid van art. 6:174 niet is gebaseerd op overtreding van enigerlei gedragsnorm, zelf in zekere zin medeverantwoordelijk geacht kan worden voor de gebrekkige opstal.

De beantwoording van die vraag hangt volgens de Hoge Raad af "van wat naar maatschappelijke opvattingen, in aanmerking genomen de belangen van de benadeelde, de bezitter en de aansprakelijkheidsverzekeraar,

het meest redelijk moet worden geacht als reikwijdte van art. 6:174."

Die beantwoording laat de rechter uitvallen ten gunste van het slachtoffer/medebezitter. En wel op grond van de volgende overwegingen:

◆ 6:174 heeft als algemene doelstelling dat op de benadeelden niet het risico wordt afgewenteld dat niet of niet eenvoudig kan worden bepaald en bewezen wie voor de door het gebrek veroorzaakte schade eventueel aansprakelijk kan worden gehouden. Deze beschermingsgedachte gaat evenzeer op voor de benadeelde medebezitter.

◆ Het belang van de benadeelde medebezitter, die zijn schade niet (eenvoudig) elders vergoed kan krijgen, om te worden beschermd door het aannemen van aansprakelijkheid van de (mede)bezitter en de daardoor geboden mogelijkheid van verhaal onder de aansprakelijkheidsverzekering van de andere medebezitter, is een zwaarwegend belang.

◆ Vanouds wordt aan de benadeelde het recht gegeven zich voor schadevergoeding te wenden tot degene tot wiens vermogen het bouwwerk behoort. Met dit uitgangspunt strookt niet om elke aanspraak jegens de bezitter aan de medebezitter te onthouden op de enkele grond dat deze opstal ook tot het vermogen van de medebezitter behoort.

◆ Indien de medebezitter die schade lijdt ten gevolge van het gebrek geen enkele aanspraak zou hebben tegenover andere bezitters van de opstal, zou hij de schade volledig zelf moeten dragen en zouden de andere bezitters niets behoeven bij te dragen, hoewel ook zij in dezelfde relatie tot de gebrekkige opstal staan als de medebezitter die schade lijdt ten gevolge van het gebrek. Het is uit maatschappelijk oogpunt redelijker de schade van de benadeelde over alle bezitters te verdelen dan uitsluitend de benadeelde medebezitter de schade te laten dragen.

◆ Ook in gevallen waarin aansprakelijkheid in samenlevingsverband wordt aanvaard, zoals in die waarin aanspraken tussen ouders en kinderen ontstaan, gelden in beginsel de gewone aansprakelijkheidsregels.

◆ De bezitters van een opstal plegen zich te verzekeren tegen de risico's van de in art. 6:174 bedoelde aansprakelijkheid. Deze relatief eenvoudige verzekeringsmogelijkheid was ook voor de wetgever een niet onbelangrijk argument ten gunste van de risicoaansprakelijkheid van art. 6:174.

Achmea bracht hier twee argumenten tegen in:

◆ Als een aanspraak van medebezitters op grond van art. 6:174 wordt aangenomen, wordt daardoor wezenlijk afbreuk gedaan aan de mogelijkheid tegen een relatief geringe premie de wettelijke aansprakelijkheid ter zake van schade door gebrekkige opstallen te verzekeren.

◆ Dit kan leiden tot een onbeheersbare toename van claims.

De Hoge Raad acht deze argumenten onvoldoende feitelijk onderbouwd. Omdat partijen hadden besloten niet tegen het vonnis van de rechtbank in hoger beroep te gaan, maar direct in cassatie bij de Hoge Raad kreeg Achmea niet de mogelijkheid deze feiten te staven.

Verder is de Hoge Raad van mening dat deze argumenten ondervangen kunnen worden in de polisvoorwaarden en door middel van de premiestelling.

Consequenties voor de AVP

Het gaat in deze zaak over de risicoaansprakelijkheid van een bezitter van een opstal. Dit arrest breidt de kring van aanspraakgerechtigden op een uitkering krachtens een particuliere aansprakelijkheidsverzekering uit.

Achmea heeft op de gevolgen daarvan gewezen. Een dergelijke uitspraak heeft gevolgen voor de hoogte van de premie en ook voor de voorwaarden. De uitspraak zou ertoe kunnen leiden dat daarin beperkende bepalingen moeten worden toegevoegd. De maatschappij hijst op die manier – in de woorden van de advocaat-generaal – de stormbal, maar “heeft de mogelijkheid om dat verweer nader aan te kleden in hoger beroep prijsgegeven”. Inderdaad heeft Achmea ingestemd met het instellen van spongcassatie om in het belang van het slachtoffer de procestijd zo veel mogelijk te bekorten.

In dat kader moet geconstateerd worden dat de advocaat-generaal een en andermaal op minder gepaste wijze Achmea de consequenties van deze keuze onder de neus wrijft. De Hoge Raad buigt zich niet over feitelijkheden, maar ook zonder de mogelijkheden om deze stelling nader te kunnen staven moet het voor de Hoge Raad duidelijk zijn dat een nieuwe, ruimere uitleg van 6:174 en daarmee van de

polisvoorwaarden leidt tot een hoger aantal claims. Verzekeraars zijn verplicht deze uitspraak in de berekeningsbasis van de premiehoogte mee te nemen.

Olievlek

Nog belangrijker is, dat de overwegingen van de Hoge Raad en met name van de advocaat-generaal een handvat geeft om in volgende uitspraken de dekking van aansprakelijkheidsverzekeringen opnieuw ruimer te interpreteren dan verzekeraars voor ogen hadden. Kort gezegd komt het erop neer dat het sociale zekerheidsstelsel en private aansprakelijkheidsverzekeringen als communicerende vaten beschouwd worden. De rechter dwingt verzekeraars als het ware de gaten op te vullen die de sociale wetten laten vallen.

Niet de bedoeling van de partijen die een verzekeringsovereenkomst hebben gesloten staat voorop, maar de sociale en economische omstandigheden van het moment. Een dergelijke ontwikkeling zet de bijl aan de wortel van het verbintenisrecht. Het wordt verzekeraars op die manier onmogelijk gemaakt een inschatting te maken van de risico's en daardoor op een verantwoorde manier de premiehoogte en de voorwaarden met elkaar in overeenstemming te brengen.

Het voeren van een verantwoord verzekerings-beleid wordt al helemaal moeilijk, zo niet onmogelijk, wanneer de vergoedingsplicht gekoppeld wordt aan de economische situatie van een bepaald moment. Moet onderstaande overweging van de advocaat-generaal zo uitgelegd worden dat in een hoogconjunctuur de verzekeraar in eenzelfde casus de hand op de knip kan houden, maar in slechtere tijden moet uitkeren?

“In ander verband heb ik al een aantal malen mogen wijzen op de afbrokkelende sociale zekerheid en zelfs op de omstandigheid dat aan twijfel onderhevig is of de huidige WIA wel spoort met vigerend verdragsrecht. Voorzichtigheid past om dit argument (in dit kader) doorslaggevend te laten zijn. Maar zonder belang is het m.i. evenmin. Zeker als “afrondingsfactor”, te weten wanneer de argumenten pro en contra elkaar goeddeels in evenwicht houden, zou het van beslissende betekenis kunnen zijn. Dat geldt in het bijzonder ten aanzien van personen met een zó ernstig en (bij de huidige stand van de medische wetenschap) onherstelbaar letsel als dat van het slachtoffer.

In dit verband veroorloof ik me een uitstapje naar de niet denkbeeldige toekomst. We leven in een uitermate turbulente tijd. Los van de dreigingen van klimaatverandering, die hier vermoedelijk geen grote rol spelen, moet daarbij worden gedacht aan (de nasleep van) de financiële crisis en het geweld waarmee - naar ik vermoed - onverantwoordelijke speculanten de aanval hebben ingezet tegen het €-blok. Gehoopt kan slechts worden dat ons land gespaard zal blijven van drastische ingrepen die thans in Griekenland plaatsvinden. Zeker is dat m.i. allerminst. Verwacht mag worden dat in een dergelijke setting nog verdergaand zal worden gesneden in allerlei voorzieningen. Dat moge in het algemeen onvermijdelijk zijn, voor personen die zich bevinden in een situatie als het slachtoffer zou dat een nog verdergaande ingreep betekenen in haar leven. Het past m.i. in een sociale rechtsstaat om de ogen hiervoor niet geheel te sluiten. Dat brengt m.i. mee dat er, zeker in de huidige tijd, terughoudendheid past om met behulp van de relativiteit een vorderingsrecht in zaken waarin het gaat om vergoeding van ernstige letselschade (geheel) te blokkeren, tenzij daarvoor werkelijk goede en klemmende argumenten bestaan."

Conclusie

Dit arrest is opnieuw een illustratie van het feit dat rechters zich steeds minder laten leiden door de letter van een overeenkomst en steeds meer door het adagium dat de sterkste schouders de ontstane lasten moeten dragen.

Dit standpunt is op zich verdedigbaar, maar het niet aan de rechtspraak, maar aan de wetgever om daaraan invulling te geven. Indien een dergelijk uitgangspunt in wetgeving wordt uitgewerkt, zijn verzekeraars in staat hun producten en de daarvoor noodzakelijke prijsstelling daaraan toe te snijden. Verzekeraars hebben in het verleden altijd bewezen bereid en in staat te zijn om publieke

regelgeving uit te voeren. Het is duidelijk dat in de polisvoorwaarden niet vooruitgelopen kan worden op mogelijk nieuwe inzichten van de rechter. Als verzekeraars dat wel zouden doen, dan zouden zij door ervaring wijs geworden – denk ook aan de in de rechtspraak uitbreidende niet-klassieke vormen van werkgeversaansprakelijkheid – een voor het brede publiek ontoegankelijke premiestelling moeten hanteren en/of de voorwaarden moeten larderen met een trits van uitsluitingen.

Het lijkt een kleine stap om dit arrest van toepassing te verklaren op andere risico-aansprakelijkheden (voor schade veroorzaakt door dieren, aan roerende zaken of zelfs veroorzaakt door werknemers). Maar ook verder laat het zich moeilijk voorspellen waartoe het 'Griekenland-verhaal' van de advocaat-generaal allemaal nog kan leiden.

De conclusie moet zijn dat voortschrijdend inzicht in de rechtspraak niet leidt tot een verhoging van de rechtszekerheid. Zowel verzekeraars als verzekerden hebben onvoldoende inzicht in alle consequenties als zij met elkaar een overeenkomst sluiten. Dat klemt temeer wanneer de rechter voorbij gaat aan algemeen geldende normen en daarvoor geheel nieuwe in de plaats zet. Op dat moment wordt het tijd dat de wetgever zijn bedoelingen gaat verduidelijken.

Jan Aikens

http://www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=BM6095&u_ljn=BM6095

*Bron: Findinet.nl -
kennisportal voor de financiële dienstverlening*